

Eripainos

»Kasvatus ja Koulu» aikakauskirjasta 1940

Willeama, Lisko: Piirteitä naisnivistyksen periaatteiden
kehittämisen alustavasta.

Piirteitä naissivistyksemme periaatteiden kehityksen alkutaipaleelta.

Kirj. Sisko Wilkama.

Se maamme naissivistuksen periaatteiden — ja vastaavasti tyttöjen opetuslaitosten — kehitys, jonka tuloksena on nykyinen järjestelmä probleemeineen, on tapahtunut huomattavan nopeasti. Ei ole vielä sadankaan vuoden takana sen alkupiste, nim. vuodet 1841, 1843. Silloin koko oppikoululaitostamme uudistettaessa Suomi sai ensimmäiset valtiontyttökoulunsa, mitkä samalla olivat Pohjoismaitten ensimmäiset. Kouluasetus lausui niistä, että ne olivat tarkoitettut »sivistyneiden vanhempain tyttärille, jotta heille opetettaisiin sellaisia tietoja ja käsitöitä, jotka kuuluvat huoliteltuun naiskasvatukseen.» Samaan aristokraattiseen suuntaan viittasi niiden nimi »frun-

timmersskola» ja mm. se seikka, että niiden lukukausimaksut olivat räikeän paljon suuremmat kuin poikakoulujen. »Rouvasväenkouluissa» oli aluksi vain 2 luokkaa, oppitunneista runsaasti puolet oli määrätty käsitöille, ja lukusuunnitelmassa oli pakollisina kokonaista kolme vierasta kieltä: ranska saksa ja venäjä. Näiden opetus samoin kuin muiden lukuaineiden, joita oli uskonto, historia, maantiede ja aritmetiikka, jäi siis pakostakin auttamattoman pinnalliseksi. Tällaisina ensimmäiset valtiontyttökoulumme vielä osaksi palvelivat samoja päämääriä kuin se opetus, jota säätyläistytöille siihen saakka olivat antaneet kielitaitoiset kotiopettajattaret tai pensionit, pienet täyshoitolakoulut, ja joka oli ollut pääasiallisesti vain ranskan kielen, käsitöiden, piirustuksen ja maalauksen, musiikin, tanssin ja käyttäytymistapojen, silloisessa seuralämässä tarvittavien avujen ja taitojen harjoitusta, eli kuten sanottiin, ajan- ja säädynmukaista salonkikasvatusta.

Kuitenkin oli käänteentekevä merkityksensä jo pelkästään sillä tosiasialla, että nyt oli olemassa poikakoulujen rinnalla myöskin valtion tyttökouluja. 1840—1870-luvuilla asetus asetukselta näiden aristokraattiset pensionaattisivistyksen perinteet vähenevät ja oppimäärät laajenevat yleissivistykselliseen suuntaan. Joskin näitä kouluja vielä 1880-luvun alkaessa on vain kuusi ja ne kaikki yhä ruotsinkielisiä, niin on niiden rinnalle kasvanut runsaasti yksityisiä pikku tyttökouluja, ja niin ikään ne ovat olleet antamassa virikkeitä julkiselle keskustelulle. 1840-luvulta lähtien innokkaasti vaaditaan »salonkikasvatuksen» täyttä hylkäämistä sekä määritellään ja syvennetään tyttökoulun sivistysihannetta. Täydellisemmin kuin valtiontyttökouluissa, jopa ikään kuin koko täydellisyyteensä kehitettynä tyttökouluihanne käytännössä toteutuu v. 1869 perustetussa Helsingin suomalaisessa yksityistyttökoulussa, B. F. Godenhjelmin ja hänen puolisonsa vaalimana. Aristokraattisten perinteiden sijalla ovat nyt demokraattiset tendenssit, seuralämisivistyksen, kielitaidon opettelun ja pinnallisen esteettisyyden sijalla on ohjausta vieraskielisen kirjallisuuden käyttöön ja henkisen kehityksen ja eettillisen syventymisen hoivaamista — siis lyhyesti sanottuna: tuon ennen niin välttämättömän »säädyn» ja ajanmukaisen kasvatuksen» sijalla pyrkimys yleissivistykseen, jonka tuli antaa nuorelle naiselle elimellinen kokonaisnäkemyksen sivistyselämästä, halua ja kykyä isänmaan ja ihmiskunnan korkeimpain pyrintöjen seuraamiseen ja niiden edistämiseen, joskin tämä saattoi tapahtua vain välillisesti, kodin kutsusta palvelen puolisona, äitinä ja perheenemäntänä.

Pensionaattisivistyksen perinteiden näin tultua hylätyiksi, tyttö-

kouluja kehitettäessä ja niiden päämääristä keskusteltaessa on samalla saapumassa jo kolmas, radikaalisesti uudenlainen tyttöjen opetuksen ihanne, so. yliopistoonjohtavan, itsenäiseen työhön kodin ulkopuolelle valmistavan tyttöjenkoulun periaate. Ensi kerran se pyrkii esille pedagogisessa keskustelussa jo v. 1866, silloin vielä tuloksitta, mutta 1860—1870-luvuilla kehitys eri alueilla valmistaa sen voitolle edellytyksiä. Nousevan tehdasteollisuuden aiheuttamat talouselämän muutokset alkavat meillä Suomessakin lisätä naimattomien ja leskeksi jääneiden säätyläisnaisten toimeentulovaikeuksia, ja toisaalla olosuhteiden kehitys raoittaa näille joitakin pikku mahdollisuuksia ansiotyöhön. Keskeytyneenä olleen valtiopäivätoiminnan vihdoin alkaessa pääsee meilläkin alulle lainsäädäntötyö naisen oikeudellisen aseman parantamiseksi.

Kaiken naisen asemaa parantavan kehityksen aatteellisenä liikevoimana on yksilön ihmisarvon tärkeyttä ja vapaan kehityksen kaikkivoipaisuutta julistava, pääasiallisesti anglosaksilaisperäinen, koko Euroopan yhteisomaisuudeksi muuttunut liberalismi. Sen panos tuntuu eri tavoin, välillisesti tai välittömästi. Liberalismin tuotteina tai sen turvin virinneihin emansipaatioprosesseihin kuuluu myöskin naisasialiike, joka alkoi Pohjois-Amerikan naisten keskuudessa, järjestetyin muodoin jo 1840-luvulla. Vuosisadan puolivälin tienoilla alkaa kuulua radikaalisia ajatuksia naisen asemasta ja kasvatuksesta jo Pohjoismaissa; kuuluisin niiden ensi julistajista on Fredrika Bremer. Meillä niitä esittää vaatimattomasti ja hiljaisesti suuren runoilijamme puoliso Fredrika Runeberg. V. 1869 alkaa sitten meilläkin vaikutuksensa kuuluisan englantilaisen ajattelijan John Stuart Millin pieni teos »Naisten alistetusta asemasta.» — Välillisesti liberalismi vaikuttaa naissivistyksen kehitykseen myös siten, että se aiheuttaa ja tukee poikakouluun, so. oppikouluun yleensä kohdistettuja reformivaatimuksia. Ja järkyttämällä yleensä kaikkia entisiä katsomuksia ja auktoriteetteja se murskaa tai heikentää naissivistystraditioidenkin perusteita ja edellytyksiä ja samalla näitä itseäänkin.

Kriisinomainen vanhojen katsomusten järkkyminen ja uusien esiintyminen tapahtuu kaikissa Pohjoismaissa 1880-luvun alussa, kun luonnontieteiden suurien voittojen nostattamat uudet henkiset virtaukset ovat saapuneet tännekin ja nuorison suurina profeettoina ovat Darwin, Spencer, J. St. Mill, Buckle, Renan, Georg Brandes, pienempiä luettelematta. Ajan realismin ja naturalismin merkeissä syntynyt uusi kaunokirjallisuus oli Skandinaviassa omalaatuista indignaatio- tai probleemikirjallisuutta: lahon yhteiskunnan epäkoh-

dat oli paljastettava ja tuomittava, niiden ongelmat vedettävä esille keskusteltaviksi. Kuuluvimmin tekee tätä Henrik Ibsen näytelmilään, voimakkaasti paljastaen kaikkea sovinnaisuutta ja persoonatonta velttoutta ja suggeroivasti vaatien persoonallisen vakaumuksen muodostamista ja sen tinkimätöntä seuraamista. Näin siis esiintyy idealismia uusissa merkeissä. Realismin merkeissä Ibsenin teoksilla oli Suomessakin tavattoman suuri ihailijajoukko. Niiden ilmestymiset olivat täälläkin kuin »odotettuja uusien aatteiden juhlia», toteaa esim. Juhani Aho innostuneena.

Ibsenin keskeisiin problemeihin kuului uuden naisen ongelma — olihan juuri nainen, äitinä, erikoisen tärkeä uuden yhteiskunnan »aatelisihmisiä» kasvatettaessa. Ibsenin iskuista sai kipeästi osansa perinnäinen naissivistysihanne, ehkä kirpeimmin silloin, kun hän kuuluisassa »Nukke koti» näytelmässään kuvaa nuorta naista, jonka hänen saamansa suojeleva, eristävä, vaikenemista ja teeskentelemistä vaativa kasvatus oli pysäyttänyt lapsen tasolle, joka oli kykenemätön itsenäiseen ajatteluun ja vastuuseen ja oli vain aviomiehensä, elättäjänsä lelu, laululintunen. — »Nukke kodin» Nora Ida Aalbergin loistavasti tulkitsemana Suomal. Teatterissa talvella 1880 nosti todellisen tulvan keskusteluja, selostuksia, jäljittelyä, väittelyä, toteavat yksimielisesti kaikki sen ajan muistelmät. Nimenomaan siis silloin alkoi meillä varsinaisen hyökkäyksensä tuo uusi naissivistysihanne, jolle olosuhteiden kehitys oli hiljalleen kypsyttänyt edellytyksiä ja joka oli ikään kuin odottanut hetkeään. Sen sota-huutona oli: naiselle oikeutta sivistykseen välittömästi, hänen itsensä vuoksi, ihmisenä, ei vain välillisesti, ei vain naisena! Naisen niinkuin miehen kasvatuksen silmämääränä olkoon itsenäinen persoonallisuus, elämässä henkisesti omavarainen, itsestään vastuussa oleva! »Sisäisen emansipaation» ajatus oli kyllä ollut mukana edell. vuosikymmenen tyttökoulunkin ihanteissa, liberalismi oli sen ohella paljon puhunut naisen oikeudesta »kaikkien sielunkykyjen vapaaseen kehittämiseen.» Mutta nyt vasta tästä oli tullut varsinainen päivän kysymys, kun ajankohdan realismi liitti siihen jyrkän ulkonaisen emansipaation vaatimuksen: Saakoon nainen samanlaisia, yhtä perusteellisia koulutietoja kuin mies, jotta hän kykenisi tarvittaessa hankkimaan itse elatuksensa tai jatkamaan lukujansa yliopistossa!

Talvella 1882—83 ollaan jo käytännössä niin pitkällä, että Helsingissä kahdellakin eri taholla keskustellaan sellaisen koulun perustamisesta, jossa tytöt voisivat opiskella ylioppilaisiksi. Ruotsinkielisissä liberaaliopistoissa päästään ensimmäiseksi tuloksiin: Syksyllä 1882

alkaa Helsingissä toimintansa Suomen ensimmäinen yhteiskoulu »Läroverket för gossar och flickor». Pitkän ja kiihkeän polemiikin kestäessä uusien naissivistysperiaatteiden ja yhteisopetuksen kannattajat olivat ahkerasti vedonneet Yhdysvaltojen, liberaalien ihanne-
maan, kouluihin tai Tukholmassa muutamia vuosia toimineeseen Palmgrenin yhteiskouluun. Runsaimman perintönsä maamme ensimmäinen yhteiskoulu kuitenkin käytännössä sai siltä oman maan koululta, jonka kannattajain piiristä sen hanke alkoi. Se koulu oli edellisenä vuonna perustettu, 9-vuotiseksi suunniteltu yliopistoon johtava yksityinen poikakoulu »Nya svenska läroverket», liberaalimme koulureformiharrastusten tuote, »yhteiskunnan ja ajan vaatimusten mukainen», kuten he sanoivat. Sen ohjelma liittyi reformiaatteisiin, joita kouluhistoriassamme oli pyrkinyt kuuluville aina 1840-luvulta lähtien. Latinalta oli saatava sijaa uusille kielille ja reaaliaineille; oli luotava yhteyttä koulun ja elävän elämän, samoin koulun ja kotien välille, opettajien ja oppilaiden suhde oli kehitettävä läheiseksi, persoonalliseksi; oppilaiden liikarasitus oli estettävä ja heidän terveydestään muutenkin huolehdittava; kuollutta ulkolukua oli vältettävä ja yksilöllisille taipumuksille annettava oikeutta käyttämällä valintavapautta — lyhyesti sanoen: k o k o i h m i s e n kasvattamisesta huolehdittakoon, ajatus, jonka tulkkina aikaisemmin oli esiintynyt erikoisen innokkaasti varsinkin Z. Topelius.

Läroverket för gossar och flickor omaksuu edeltäjänsä ohjelman periaatteineen ja liittää mukaan vielä käsityön tärkeänä muodollisen, esteettisen ja siveellisen kasvatuksen välineenä, sekä yhteisopetuksen tärkeimmät perusaatteet: naisella on ihmisenä sama oikeus sivistykseen kuin miehellä; yhteiskasvatus on koulussakin luonnollista niinkuin kodeissa, ja siveellisessä suhteessa se on kaikkein tehokkainta.

Suomenkielisellä taholla oli jo muutamia kuukausia aikaisemmin kuin ruotsinkielisellä alettu julkinen keskustelu uusien naissivistysperiaatteiden mukaisen koulun perustamisesta. Aloitteen tekijänä oli pieni, ajan aatteiden erikoisesti innoittama naisryhmä kaukaisessa Kuopiossa, »Kuopion naisintelligenssi», kuten sitä nimitti Minna Canth, sen keskeisin henkilö. Hänen kohdallaan voi todeta Ibsenin aatteiden aivan välittömästi vaikuttaneen naissivistyksemme historiaan.

Kuopion naiset pitävät kokouksen ja lähettävät sanomalehtiin kehoituksensa: Ryhtykööt Suomen naiset yhteisvoimin perustamaan Helsinkiin yksityistä suomenkielistä lyseota, joka olisi tarkoitettu joko yksinomaan tytöille tai olisi yhteinen tytöille ja pojille! Hel-

singin naiset alkavat toimia; pitkien sanomalehtikiistojen jälkeen on Helsingissä pidettyjen kokousten tuloksena päätös perustaa suomalainen naislyseo ja rahankeräystoimikunnan asettaminen.

Mutta toimikunta ei saanutkaan työtään suoritetuksi niin nopeasti, kuin oli ajateltu, vaan kuukausien sijasta siihen kului vuosia. Suomenmielisten vanhojen johtomiesten taholta puhalsi vastatuulta. Erikoisesti vähensi uuden hankkeen mahdollisuuksia Helsingin Suomalaisen tyttökoulun ja sen äskettäin perustetun jatko-opiston olemassaolo sekä niiden ansioituneen ja kunnioitetun johtajan kielteinen asenne. Vanhojen fennojen ohella tähän aikaan kyllä jo oli myös »liberaaleja fennomaaneja» v. 1881 alkaneen Valvoja-aikakauslehden ympärille liittynyt nuorten ryhmä, joka sanoi pyrkivänsä »kansallisuuden ja ihmisyyden, aatteellisuuden ja kokemustieteellisesti valaistun todellisuuden synteisiin.» Valvoja-ryhmän idealistinen realismi ja idealistinen liberalismi ei suinkaan ollut vastaista ajankohtaisille naisten pyrkimyksille. Ryhmän keskeisimpiä jäseniä oli mm. Valfrid Vasenius, innokas Ibsenin tutkija ja ihailija, ja lehden ensimmäisissä vuosikerroissa on hyvin runsaasti myönnetty tilaa naisen asemaa koskeville kirjoituksille ja selostuksille. Mutta Valvojakaan ei asettunut Kuopion naisten koulun ajatusta tukemaan. Lehden toimittaja J. R. Danielson huomautti, että Helsingin Suomalainen tyttökoulu jatko-opistoineen saattoi antaa yliopistoa varten tarvittavat tiedot niille naisille, jotka sitä halusivat, ja Th. Rein piti varmana, että vain verrattain harvat naiset ovat tarpeeksi lahjakkaat terveyttänsä vahingoittamatta suorittamaan yliopistoon pääsyä varten vaadittavat opinnäytteet. Joskin hän myöntää, että tyttöjen tulisi kouluissa saada edellytyksiä itsensä elättämiseen, jotta eivät taloudelliset syyt pakottaisi naista avioliittoon, ja että lahjakkaille poikkeuksille tulisi tien yliopistoon olla auki, niin hän varoittaa muodostamasta tyttöjen kouluja orjallisesti poikakoulujen mukaisiksi ja tyttöä pojan apinaksi. Tämä maltillinen, naimattomille naisille ja poikkeustapauksille oikeutta jakava kanta, johon sisältynee vanhentumatontakin totuutta, oli silloin sen Valvoja-ryhmän maltilliselle liberalismille tyypillistä. Siihen saattoivat yhtyä varsinaisen emansipaation vastustajatkin, mutta samalla siitä aukeni johtopäätöksiä laajempiin myönnytyksiin.

V. 1883 jäivät siis suomalaista naislyseota puuhaavat naiset verratens yksin, ja suomenkielisellä taholla oli uuden naissivistysihanteen voitolle vasta varsin niukasti edellytyksiä; mutta kun sitten tammikuussa 1886, tuskin kolmea vuotta myöhemmin, ilmestyy vihdoinkin julkisuuteen naislyseon rahankeräystoimikunnan tiedon-

anto keräyksen päättymisestä ja kutsu kokoukseen, on tilanne jo aivan toinen. Miltei kädenkäänteessä päätetään perustaa tuo uusi koulu, eikä siitä tehdäkään naislyseota, vaan radikaalisesti: — yhteiskoulu. Hankkeen huomattavimpina ajajina on nyt Valvoja-ryhmän miehiä. Ohjelman aatteet ovat samat kuin ruotsalaisen yhteiskoulun v. 1883. Tämä ei merkitse jäljittelyä, vaan kummallakin taholla oli kehitys ajan täytyessä 1880-lukumme henkisen kriisin ilmapiiressä saapunut samaan tulokseen. Näin nousee vastattavaksemme kysymys: Miten, minkälaisin ilmiöin ja aateyhteyksin oli vuosina 1883—1886 suomenkielisellä taholla tapahtunut se kehitys, joka täydensi uuden naissivistysihanteen voiton maamme kouluhistoriassa?

Jos tähän kysymykseen haluaa kohdistaa vain pikaisenkin tarkastelun, on huomiota suunnattava eri tahoille. Välittömintä vaikutusta uuden periaatteen tuleville toteutumisille merkitsi luonnollisesti tuo jo toimiva yhteiskoulu, joka innokkaasti koetti toteuttaa ohjelmajulistuksensa ajatuksia. Syksyllä 1885 aloitti Helsingissä toimintansa jo toinen ruotsinkielinen yhteiskoulu, ja samanaikaisia hankkeita oli vireillä Turussa ja Kuopiossa. Ruotsinkieliset yhteiskoulun harrastajamme hoitavat edelleen yhteyttä tukholmalaiseen Palmgrenin kouluun, mm. kävi rehtori Palmgren syksyllä 1885 esitelmöimässä Helsingissä. Välittömiä yhteyksiä solmiutuu Yhdysvaltoihin saakka — ja ensimmäiseksi nimenomaan suomenmielisten taholta, kun nim. v. 1884 nuori pedagogi Mikael Johnsson matkustaa sinne opintomatkalle ja alkuvuodesta 1886 selostaa mm. Valvojassa Amerikan koulujen yhteiskasvatusta. Hänen kirjoituksensa johdosta Rein lyhyesti pohtii samaa asiaa Valvojan palstoilla, uskoen että yhteiskoulut olisivat vapaita poikakouluissa usein valitsevasta raakuudesta ja että ne eivät hävittäisi tyttöjen naisellisuutta. Hänen mielestään uusi systeemi joka tapauksessa ansaitsee huolellista kokeilua, vaikka täytyykin kysyä, ottaako se tarpeeksi huomioon tyttöjen ja poikain erilaisuuden ja onko se Suomessa niin sopiva kuin Amerikassa.

Yksityisiä ilmiöitä, jotka jollakin tavoin liittyvät uuden naissivistysihanteen kehitysprosessiin tai sitä tukevat voisi näiltä vuosilta esittää runsaasti. Niinpä vuoden 1885 valtiopäivillä esitetään pappissäädyssä anomusehdotus, että nainen saisi oikeuden suorittaa ylioppilastutkinnon ja harjoittaa yliopistollisia opintoja. Sääty kyllä hylkäsi ehdotuksen, mutta käytännössä lähti kehitys — 12-vuotisen pysähdyksen jälkeen — liikkeelle siten, että kaksi naista, samoin kuin edellisen vuosikymmenen alussa Maria Tschetschulin ja Emma Irene Åström, anoi ja sai eri vapauden ylioppilastutkin-

non suorittamiseen. Saman vuoden valtiopäivillä pohditaan eri säädyissä naidun naisen taloudellisen aseman parantamista. Nais-
ten omassakin keskuudessa alkaa toimintaa. Tammikuussa 1883
Millin aatteista keskustelemaan innostunut pieni piiri — samat nai-
set, jotka olivat aloittamassa naislyseopuuhaa — järjestyy seura-
vana vuonna Suomen Naisyhdistykseksi. Yhdistyksen sääntöjen
ensi pykälään sisältyivät uudet naissivistysperiaatteet, ja sen julki-
lausuma valtiopäivämiehille koskettelee mm. naisen ylioppilastu-
kinto-oikeutta. V. 1885 syntyy myös Konkordialiitto, laajoin jär-
jestöin, päämääränä stipendien hankkiminen eri toimiin valmistu-
ville nuorille naisille.

Huomattava, joskin välillinen merkityksensä tässä tarkkaamal-
lemme kehitykselle on sillä seikalla, että hallitus näinä vuosina
valmisteli valtion tyttökoulujen uutta asetusta, ja kansalaiset seura-
sivat tätä valmistelua tavattoman innokkaasti, kirjoittelemalla leh-
tiin, lähettämällä kirjelmiä senaattiin, vieläpä pitämällä erikoisia
keskustelukokouksia. Kun sitten tuli tietoon hallituksen kanta,
jonka mukaan uusien tyttökoulujen tuli olla vain 5-luokkaisia,
tunsivat uudistuksien odottajat suurta pettymystä. Kiivaimpia
arvosteluja luonnollisesti esittivät ne, jotka olivat toivoneet suu-
rimpia muutoksia, eli tyttökoulujen joukkoon ainakin muutamia
yliopistoonjohtavia jatkokouluja. He väittivät, että silloisten tyttö-
koulujen antama sivistys oli systeemitöntä ja pinnallista — ei muuta
kuin tyttöjen varustamista »jonkinlaisella sivistys- ja miellytyskaa-
pulla», kuten joku uuden vaatija Uudessa Suomettaressa kirjoitti.
»Pois sellainen hyödytön korusivistys!» toistetaan yhä uudelleen.

Kaikkein kovimpia tuomioita julistaa tyttökouluille Valvojan
palstoilla Minna Canth, jonka mielipiteet parhaillaan olivat jyr-
kentymässä äärimmilleen, työmiehen vaimon edustamalle asteelle.
Hän esittää syytöksensä neljänä eri kohtana. Ensiksikin turmellaan
tytön sekä ruumiin että hengen terveys puristamalla kumpikin rau-
taisiin »kureuumiin», pitämällä kaikkea luonnollista telmimistä,
juoksemista ja kiipeämistä tytöille sopimattomana, ja koulun loput-
tua jätetään heidät joutilaiksi, vain virkkaamaan pitsiä, lukemaan
romaneja ja tutkimaan muotilehtiä. Toiseksi tytöt jätetään vaille
kaikkia elatuksen hankinnan mahdollisuuksia. Kolmanneksi ei hei-
dän saamansa sivistys auta heitä itsekasvatuksensa kautta edisty-
mään. Neljänneksi heitä ei valmisteta kykeneviksi uuden suku-
polven kasvattajiksi. Innokkaasti kirjoittaja huudahtaa: »Pois
konstikkuus ja teeskenteleminen, pois tuo ulkonainen kiilto, tuo
sisällinen valhe, nuo pintapuoliset tiedot!» Tuollaiset kohdat ovat

kuin Ibseniä vain Minna Canthin kielelle käännettynä. Toisin paikoin hän taas aivan sananmukaisesti lainaa Milliä ja Spenceriä pitkin lausein, jopa sivuittainkin.

Näin välittömästi 1880-luvun keskeisimpäin kulttuurivirtausten aatteet kietoutuivat silloiseen tyttökoulukseskusteluun. Ikään kuin jatkoa tälle keskustelulle samojen aatteiden merkeissä löydämme näiden vuosien kaunokirjallisista tuotteista, sellaisista kuin Ahon Papin tytär ja Canthin Hanna. Niissä vilahtaa esille tyttökoulun opettajattarien suojeleva, kieltelevä, kaikkea naisellista sopivaisuutta tarkasti valvova kasvatusjärjestelmä — tyttökouluidealismimme kielteiset puolet, korostettuina. Tai pysähdytään niissä, tympein, raskain ja harmain tunnelmin, kuvaamaan pakosta koulunsa lopettaneen nuoren tytön joutilasta oleilua varakkaassa kodissa, ilman mahdollisuuksia työhön ja itsekehitykseen ja ainoina näköaloina pikku hakkailu, kosijan odotus ja — avioliitto, johon on alistuttava, halusi tai ei, koska muita tulevaisuuden mahdollisuuksia ei ole. Samoihin aikoihin J. H. Erkko pienessä runossaan »Häkki lintu» antaa tyttökoulusta päässeen neitosen todeta:

»Vaarallista, mulle huudetaan,
itse kun vaan ajattelenkaan.
Tuhhat veruketta, pahaa paulaa
Turhan luulon rautalangat laulaa.»

Naisen emansipaation aatteita ajaa kaunokirjallisuudessa tähän aikaan myös Alexandra Gripenberg, mm. kertomuskokoelmassaan »Strän», joka kirjallisesti on vaatimaton, mutta silti esittelee havainnollisesti noiden vuosien »uuden naisen» ongelmaa ja urheasti ja optimistisesti koettaa sitä ratkaista. Huomattakoon, että kotimaisten tuotteiden ohella maamme sivistyneistön henkiseen ilmapiiriin on Skandinavian kaunokirjallisuudella yhä erikoisen voimakas vaikutus. Tarkastelemaamme katsantotapojen kehitykseen ovat välittömässä yhteydessä Björnsonin »En Handske» ja »Det flager i Poyen», jotka kuuluvasti julistivat sukupuolimoraalin reformia ja sen mukaista kokonaan uudenlaista tyttöjen kasvatusta. Vaikutuksensa ovat omalla tavallaan tehneet myös sellaiset kirjat kuin Jonas Lien paljon luettu »Famijlen paa Gilje» tai ruotsalaisten kirjailijattarien Ann(e) Charlott(e) Edgrenin ja Alfild Agrellin tuotteet. Indignaatio ja probleemikirjallisuus jatkui yhä, varsinkin Ruotsissa, aivan tulvamaaisena epigonituotantona, »Nukkekodin» ja »Hansikkaan» yhä kaavamaisempana kaikuna. Hieman hymyillen toteaa Kaarlo Bergbom, puhuessaan Edgrenin ja Agrellin näytelmien seurauksista: —

pyörtymisiä, unettomia öitä, kotikohtauksia, itkunpuuskia kaikilla mahdollisilla tahoilla.»

Kun muistaa, kuinka laajalti 1880-lukumme henkisen kriisin järkytykset ulottuivat eri aloille, riittänevät esittämämme hajanaisetkin viittaukset osoittamaan, miksi meillä v. 1886 oli uusien nais-sivistysihanteiden mukaiselle koulupuuhalle ratkaisevasti enemmän toteutumisen edellytyksiä kuin kolme vuotta aikaisemmin.

Niinkuin yleensä silloiset yhteiskunnanparantajat niin myöskin uusien kasvatuseriaatteiden ajajat rohkean optimistisesti uskoivat tulevaisuuteen. Naisen aseman ja kasvatuksen muuttuessa oli syntynyt kokonaan uusi sivistyneen naisen tyyppi, entistä ylemmällä henkisellä tasolla oleva, itsenäinen, vastuuntuntoinen, persoonallinen, eettisesti puhdas ja voimakas. Mutta myös jyrkkiä vastustajia ja epäilijöitä oli monivivahteinen rintama. Sen oikealla siivellä piispa Gustaf Johansson vakaumuksensa koko voimalla leimaa nais-emansipaation kristinuskon vastaiseksi ja kansojen tulevaisuudelle turmiolliseksi, tai jäyhä vanha fenno Agathon Meurman ennustaa perheen tuhoa. Vasemmalla taas esim. K. A. Tavaststjerna tekee pilaa naisasiatädeistä tai nuori lääkäri Jarl Hagelstam fysiologisen biologisin perustein vaatii emansipaation rajoittamista, jotta äitiyden ensiarvoisen tärkeä kutsumus olisi suojattu ja mahdollisimman rauhoitettu. Skandinaviassa liikkui jo tällöin se Nora-aatteita vastaan noussut reaktio, jota mm. Strindberg, Geijerstam ja Brandes, aikaisempiin samansuuntaisiin virtauksiin liittyen, edustivat.

Mitkä noista erilaisista arvosteluista ja ennustuksista sitten olivat eniten oikeassa — vielä nytkin lienee liian aikaista yrittää sitä ratkaista. 1880-lukumme kriisistä on tosin jo kulunut puoli vuosisataa, mutta tänä aikana ovat tekniikan nopean kehityksen aiheuttamat perusteelliset elämänmuotojen muutokset vaikutuksineen tavottoman monisäikeisesti kietoutuneet uuden naissivistysihanteen voitolliseen pääsyn seurauksiin. Ehkä vielä kauankin on mahdotonta analysoida niitä erilleen ja siis mahdotonta määritellä, mitkä uuden naistyyppin piirteistä ja mitkä uusista vaikeista naista koskevista erilaisista ongelmista ovat olosuhteiden ja katsomuksien yleisen kehityksen aiheuttamia, mitkä nimenomaan naissivistysperiaatteiden kehityksestä johtuneita.

